

PARTICULARITĂȚI LEXICO-SEMANTICE ALE UNITĂȚILOR INDIVIDUALIZATOARE
ÎN TEXTELE BIBLICE ÎN VARIANTELE EBRAICĂ (ARAMAICĂ),
FRANCEZĂ ȘI ROMÂNĂ

Angela COȘCIUG,

doctor în filologie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova

Rezumat

O problemă de importanță majoră ce se impune astăzi cu referire la textele biblice, este cea a unităților individualizatoare. În articol, propunem o abordare proprie a particularităților lexico-semantice ale acestor unități, axând cercetarea pe textele biblice în variantele ebraică (aramaică), franceză și română.

Abstract

The problem of the Bible proper names/proper “units” is a very important problem. In this article we propose an original study of the lexical and semantic peculiarities of these units in Hebrew (Aramaic), French and Rumanian versions of the Bible.

1. Considerații generale asupra unităților individualizatoare din limbile în uz actual

Într-un studiu semantic contemporan, unitățile unei limbi se împart tradițional de cercetători în autosemantice și sinsemantice. Astfel, „unitățile autosemantice”, susține lingvista rusă I. Ufimțeva, „pot fi caracterizatoare sau individualizatoare. Cele caracterizatoare formează, în orice limbă, clasa cea mai numeroasă”¹³⁷. În viziunea cercetătoarei, unitățile caracterizatoare au, concomitent, două funcțiuni: una semnificativă, deoarece semnifică ceva, adică sunt corelate cu noțiuni, și una nominativă, deoarece diferențiază clasele de obiecte, fenomene și procese. Pentru I. Ufimțeva, sunt caracterizatoare substantivele, adjectivele și adverbele. Unitățile individualizatoare sunt calificate de lingvistă drept unități periferice ale sistemului limbii, deoarece sunt mai puțin numeroase.

După S. Ullman și J. Lyons, unitățile individualizatoare ocupă locul periferic în sistemul lexical al unei limbi, deoarece ele nu denumesc, de regulă, o clasă de obiecte, ci sunt doar „semne de recunoaștere”¹³⁸, adică „au doar referință”¹³⁹. În mod indirect, acești savanți aderă la postulatul-cheie al semanticii clasice cu referire la aceste unități, formulat încă de F. de Saussure care concepea aceste unități drept unele ce nu au sens în limbă.

În opinia lui L. Bulahovschi, „identificarea unei unități a limbii drept caracterizatoare sau individualizatoare e posibilă doar din perspectivă sincronică, deoarece unitățile limbii au proprietatea de a-și schimba statutul. Astfel, majoritatea unităților individualizatoare au provenit de la unități caracterizatoare”¹⁴⁰. Totodată, „o parte considerabilă de unități caracterizatoare de tipul *galifé*, *hercule*, *adonis* etc.” s-au format prin „lexicalizare” (sau ontonomasie), adică prin transpunerea unităților individualizatoare în caracterizatoare”¹⁴¹:

«Au bout d’un long silence, Ripert produisit une toux grêle, puis se pencha prudemment par-dessus le comptoir, lorgnant vers une porte entrouverte à son extrémité en prenant soin de ne pas croiser le regard de l’*hercule*» (J. Echenoz, *Chéroké*, p. 49).

Afirmațiile de mai sus, controversate în multe privințe, dar care transpun pozițiile-cheie ale semanticii clasice cu referire la unitățile individualizatoare, ne-au atenționat asupra unei serii de probleme și ne-au făcut să ne punem, în același timp, unele întrebări, și anume: Dacă unitățile individualizatoare sunt numeric inferioare unităților caracterizatoare în toate limbile, în pofida faptului că majoritatea unităților individualizatoare provin de la cele caracterizatoare, prin ce se explică această diferență cantitativă? Oare trecerea unităților caracterizatoare în individualizatoare presupune, în mod obligatoriu, o desemantizare totală, în sensul că unitățile individualizatoare sunt asemantice, fiind doar niște semne de recunoaștere (după cum susțin S. Ullman și J. Lyons), dar, în același timp, și raportate la unitățile autosemantice ale limbii? Oare

¹³⁷Ufimțeva, 1977, p. 66.

¹³⁸Ullman, 1959, p. 73.

¹³⁹Lyons, 1978, p. 34.

¹⁴⁰Bulahovschi, 1954, p. 102-103.

¹⁴¹Galperin, 1971, p. 161.

o unitate cu funcția de semn de recunoaștere nu este corelată, într-o măsură mai mare sau mai mică, cu o formă oarecare de sens? Dacă nu, atunci cum se face recunoașterea în cauză? Oare unitățile individualizatoare provin doar de la cele caracterizatoare? Oare statutul lor este identic la nivel de schemă, normă și uz? Oare o unitate individualizatoare nu poate fi aplicată atât unui obiect luat aparte, cât și unei clase de obiecte? Oare perspectiva diacronică de cercetare a unei unități individualizatoare este de neglijat, de frica unei confuzii de statut al acestei unități?

În continuare, vom încerca să prezentăm o reflecție succintă asupra problemelor enumerate mai sus, reflecție ce va fi pusă mai târziu și la baza cercetării unităților individualizatoare biblice. Înainte de aceasta însă, ținem să precizăm că abordarea unităților individualizatoare ni se pare mai profundă de pe pozițiile semanticii interpretative, dezvoltată, mai cu seamă, în lucrările lui Fr. Rastier¹⁴², ca o continuare a lucrărilor lui A.-J. Greimas și B. Pottier, și care ne va permite să operăm cu două noțiuni: cea de *semnificație* și cea de *sens* cu referire la unitățile individualizatoare. Cercetarea va fi axată, prin urmare, pe schemă, normă și uz, deoarece, după cum susține, pe bună dreptate, L. Hébert, „conținutul unei unități depinde, în final, atât de componenta inerentă, cât și de cea aferentă”¹⁴³.

O investigare de ordin semantic se face, tradițional, în baza noțiunilor de *semem*, *alosem* și *sem* și ia în vizor două domenii: cel lexical și cel gramatical. Acestea se îmbină unul cu altul și formează latura conținutală a unei unități care nu ar fi structura ei.

Din perspectivă expresivă, unitățile individualizatoare din majoritatea limbilor sunt gloseme:

- *simple*:

Ana, Andrei, Pierre, Paris, Washington, Philips, Renault etc.;

- *complexe*:

Pierrette, Anișoara, Măriuca, Sorbonnagre, Rosita, Juanito etc.;

- sau *compuse*:

Jean-Pierre, Anne-Marie, Clermont-Ferrant, New-York, Mercedes-Benz etc.;

sau *sintagmeme*:

Statele Unite ale Americii, Organisation des Nations Unies etc.

În vorbire, aceste unități corelează cu *aloglosul*, *alosintagma*, *cuvântul* și *îmbinarea de cuvinte*.

Considerăm că metodologia de cercetare semantică a unităților individualizatoare cu forma glosemelor trebuie să difere radical de cea de cercetare semantică a unităților individualizatoare cu forma sintagmemelor, din simplul motiv că, în ultimele, spre deosebire de primele, predomină deja relația exprimată.

Unități individualizatoare sunt antroponimele, toponimele, astronimele, numele de întreprinderi economice, asociații, mijloace de transport etc.

Unitățile individualizatoare din limbile în uz actual cu forma glosemelor pot fi împărțite în trei clase, ținând cont de tipul nominării efectuate de ele:

- 1) unități individualizatoare *ocasionale* sau *potențiale* de tipul *Jxpty*;
- 2) unități individualizatoare *specializate*;
- 3) și unități individualizatoare *de notorietate*.

Unitățile individualizatoare *ocasionale* sau *potențiale* sunt unități create de un scriitor „pentru o singură întrebare”. E clar că aceste unități sunt lipsite de conținut inerent, deoarece încă nu sunt introduse în limbă.

Unitățile individualizatoare *specializate* de tipul *Guy* sau *Maria* au doar conținut inerent macrogeneric: /omenesc/ și /sex masculin/ pentru *Guy*, /omenesc/ și /sex feminin/ pentru *Maria*.

¹⁴²Rastier, 1987, 1989.

¹⁴³Hébert, 1996, p. 43.

Unitățile individualizatoare *de notorietate* (*Achille*, de exemplu) au patru tipuri de conținut inerent: 1) macrogeneric: /omenesc/ și /sex masculin/; 2) mesogeneric: /mitologie/; 3) microgeneric: /erou grec/ și 4) specific: /cel mai viteaz/.

În context, grație actualizării, toate cele trei tipuri de unități individualizatoare pot avea cele patru tipuri de conținut: specific, micro-, meso- și macrogeneric.

Unitățile individualizatoare cu forma sintagmemelor se prezintă ca unitățile de notorietate, prin urmare, la nivelurile inerent și aferent, au patru tipuri de conținut: specific, micro-, meso- și macrogeneric. De exemplu, unitatea „Organizația Națiunilor Unite” are patru tipuri de conținut inerent: 1) macrogeneric: /omenesc/ și /sex feminin/; 2) mesogeneric: /politologie/; 3) microgeneric: /structură internațională/ și 4) specific: /cea mai importantă/.

Reiese că, în limbajele contemporane, unitățile individualizatoare au conținut inerent lexical sau gramatical, în afară de acelea ce încă nu sunt recunoscute drept unități ale limbii.

Acum vom face o scurtă analiză a referinței unităților individualizatoare. Unitățile individualizatoare cu forma glosemelor, grupate în trei clase, prezintă un tablou diferit din perspectiva referinței. Astfel, unitățile individualizatoare ocazionale, de tipul *Jxpty*, unități aferente, create de un scriitor, au referință, denotat la nivel de vorbire. Unitățile individualizatoare specializate au referent, deci pot fi aplicate unei clase de obiecte. Avem, astfel, mai mulți *Guy*, mai multe *Marie* etc. Unitățile individualizatoare de notorietate pot avea denotat (în cazul unităților *Hitler*, *Paris*, *Italia* etc.) sau referent (în cazul unităților *Cordoba* (din Spania sau din Mexic), *Santiago* (din Chile sau Cuba) etc.). Unitățile individualizatoare cu forma sintagmemelor au denotat, deoarece sunt „unități unice”: *Organizația Națiunilor Unite*, *Statele Unite ale Americii* etc. Tocmai faptul că, la un moment dat, o unitate caracterizatoare a unei clase de obiecte a început să fie întrebuițată ca semn de recunoaștere a unui obiect luat aparte, și nu la denumirea unei clase de obiecte ca mai înainte, a dus parțial la apariția unităților individualizatoare. În acest caz, fosta unitate caracterizatoare își pierde treptat și nu brusc toate semele, în afară de cele macrogenerice, ce permit să se facă recunoașterea. Faptul acesta nu exclude însă și factorul creativ în unitățile individualizatoare, adică crearea acestor unități din nimic (de exemplu, numele *Paquita* ca diminutiv al numelui *Francisca*) sau prin afixare (*Paulito* de la *Paulo*), compunere (*Jean-Michel*, *Ana-Maria*, *Juan-Carlos* etc.), siglare (*S.U.A.* de la *Statele Unite ale Americii*) sau alte procedee.

Unul dintre textele pe care ar putea fi fundată cu succes cercetarea unităților individualizatoare din perspectivă sincronică, dar, mai cu seamă, diacronică, este, după părerea noastră, cel biblic, deoarece în el, unitățile în cauză au motivare și sens deplin:

„Și a pus Adam femeii sale numele *Eva*, adică *viață* (în ebraică – A.C.), pentru că ea era să fie mama tuturor celor vii” (Facerea, 3: 20).

„Zisu-i-a Acela: "De acum nu-ți va mai fi numele Iacov, ci *Israel* te vei numi, că te-ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai ieșit *biruitor* (în ebraică și aramaică, Israel înseamnă biruitor – A.C.)!" (Geneza, 32: 28).

„Și a pus Iacov locului aceluia numele *Peniel*, adică *fața lui Dumnezeu*, căci și-a zis: "Am văzut pe Dumnezeu în față și mântuit a fost sufletul meu!" (Geneza, 32: 30).

Acest fapt ne face să evidențiem laturile lexicală și gramaticală ale unităților individualizatoare biblice drept domenii de cercetare prioritară. Și deoarece Sfânta Scriptură este cartea cea mai tradusă, ne propunem să studiem aceste aspecte ale unităților individualizatoare biblice în comparație, în variantele ebraică (aramaică), franceză și română.

2. Particularități lexico-semantice ale unităților individualizatoare în textele biblice în variantele ebraică (aramaică), franceză și română

Unitățile individualizatoare din textele biblice în variantă ebraică (aramaică) sunt (1) *teonime*, (2) *nume de înger*, (3) *numele lui Cristos*, (4) *antroponime* și (5) *toponime*.

(1) Cel mai des, numele divinității ebraice (aramaice) supreme este redat prin tetragraful יהוה care, de cele mai dese ori, se traduce *este*¹⁴⁴. Această unitate se scrie cu literele *Yod-Heh-Vav-Heh*

¹⁴⁴Withycombe, 1977, p. 114.

ale alfabetului ebraic. Evreii își mai numeau divinitatea supremă și אֱלֹהֵינוּ [a-do-na-‘i¹⁴⁵], adică „Domnul Meu”. În Sfânta Scriptură, se mai întâlnește și numele אֱלֹהֵיךָ [e-hi-‘eh], considerat astăzi de savanți drept o formă calchiată a lui יהוה [je-ho-vah]. Această unitate se întâlnește în fraza אֱלֹהֵי אֲשֶׁר אֱדַבְרָה [‘e-hjeh-a-‘zer-‘e-hjeh] (Exodul 3: 14), adică “Voi fi, deoarece Voi fi” sau “Sunt Cine Sunt” etc. O altă unitate lexicală, întrebuințată în Biblie pentru a denumi divinitatea supremă a evreilor, este אֱלֹהֵים [e-lo-him] – “cel în care își găsește refugiu cel înspăimântat”. Unii cercetători afirmă că numele în cauză nu este de origine evreiască sau aramaică, ci a fost preluat de evrei de la popoarele învecinate. Un alt nume des întâlnit în Biblie alături de numele יהוה și אֱלֹהֵים este מְלִיךָ [e-lj-on], tradus ca “Domnul cel mai mare”. Și numele שַׁדַּי [sha-daj] apare în Sfânta Scriptură cu referire la divinitatea supremă. El este tradus, de cele mai dese ori, ca “distrugător”. Numele שְׁלוֹם [sha-lom] care înseamnă “pace”, este întrebuințat cu referire la divinitatea supremă doar în textul “Judecătorii”:

“...numele Domnului este pace” (Judecătorii 6: 24).

(2) În Biblie, întâlnim doar numele a doi arhangheli: Gavriil și Mihail (vezi Geneza 32: 29 și Judecătorii 13: 17, 18).

(3) După cum o demonstrează mai multe cercetări în domeniu, numele lui Hristos ar fi atât de origine ebraică, cât și greacă. Numele divinității supreme a evreilor fiind abreviat, de cele mai dese ori, la y¹⁴⁶, acesta din urmă ar fi fost combinat cu unitatea *shua* (a salva) pentru a forma elementul *ye-shu-a* sau *jo-shu-a* (salvare). Mai târziu, acest nume apare în greacă, după cum o demonstrează mai multe surse, sub formele de *Josus* și *Jesus*, ultimul nume fiind apoi împrumutat și de alte limbi pentru a-l denumi pe fiul divinității supreme. Astfel, acest nume se întâlnește sub formă neschimbată în franceză (*Jésus*) și sub o formă parțial schimbată în română - *Iisus*. În greacă, de rând cu numele *Josus* și *Jesus*, se întâlnește și numele *Kristos* - o traducere adaptată regulilor limbii grecești a numelui ebraic *ma-shiach* (*mesia*), adică *un oarecare*. Acest nume a fost, mai târziu, combinat cu numele *Jesus* pentru a-l denumi pe *Mesia*. Astfel, apare numele compus *Jesus Kristus* (adaptat, în franceză, la *Jésus Christ*, iar, în română, la *Iisus Hristos*).

(4) După cum o demonstrează Biblia în ebraică/aramaică, antroponimele în aceste limbi derivă de la nume comune. Astfel, *Saul* (acesta este numele primului rege al Israelului), se traduce ca “cel ce caută”; *Isaac* – “ca cel ce râde” etc. În acest caz, se întrebuințează chiar o serie de unități cu valoare de prefix sau sufix ce servesc la crearea elementelor noi: *ab* (*tată*)-, *ah* (*frate*)-, *am* (*popor*)-, *bath* (*fiică*)-, *ben* (*fiu*)- etc.: *Abida* (*Tata mă cunoaște*), *Abiya* (*tatăl meu este Yah*), *Ammihoud* (*poporul meu este demn*), *Bath-Sheba* (*fiica născută în ziua a șaptea*), *Ben-Hanan* (*fiul celui ce are milă*); - *melek* (*rege*), -*baal* (*stăpân*): *Abimelek* (*tatăl este rege*) etc.

(5) În ebraică/aramaică, toponimele se formează de la diferite nume comune, legate de anumite evenimente din viața evreilor, sau de la numele unor persoane oarecare. Astfel, Cain construiește un oraș și-i dă numele fiului său Henok.

Și în varianta franceză a Bibliei, întâlnim unități individualizatoare de tipul teonimelor, numelui fiului divinității supreme, numelor de îngeri, antroponimelor și toponimelor. Acestea cunosc două ipostaze după tipul denumirii: mai întâi, cea de unitate individualizatoare ocazională, creată de o persoană sau ființă concretă, apoi cea de unitate individualizatoare de notorietate:

„Adam connut encore sa femme: elle enfanta un fils, et l'appela du nom de *Seth* (=remplacé), car, dit-elle, Dieu m'a donné un autre fils à la place d'Abel, que Caïn a tué» (Genèse, 4: 25).

Cu alte cuvinte, e vorba de canonizarea unităților. Lucrul acesta se explică prin faptul că numele propriu biblic este întotdeauna o unitate creată condiționat, în circumstanțe aparte, adică o unitate de vorbire, care devine treptat unitate de notorietate și datorită acestui fapt și unitate de limbă. E știut faptul că dacă unitatea individualizatoare este una creată doar pentru o

¹⁴⁵Aici și în alineatele ce urmează, dăm în transcriere universală cursivă unitățile limbii ebraice (aramaice) pentru a ușura înțelegerea textului.

¹⁴⁶*ibidem*.

întrebuințare, ea își păstrează motivarea. În aceasta și constă specificul numelor proprii în Biblie.

În Biblia în variantă română, numele propriu corelează cu un nume comun, scris în majuscule, nume cu raportare la teonim, ce poate fi conceput drept o *formulă alocutivă ceremonială*:

„... eu voi trebui să mă ascund de *Fața Ta*” (Geneza 4: 14).

Această unitate „fabricată” de context pe loc dintr-un nume comun, are motivare și denotat, sensuri depline lexical și gramatical. Tot de acest tip este și unitatea *Duhul* în exemplul ce urmează:

„... și *Duhul* lui Dumnezeu se mișca pe deasupra apelor” (Geneza 1: 2).

În afară de aceasta, în Biblia în variantă română, sunt și pronume și adjective determinative, scrise cu majusculă, cu raportare la teonim:

„Dumnezeu a binecuvântat ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că în ziua aceasta *S*a odihnit de toată lucrarea *Lui...*” (Geneza 2: 3).

„... și *Eu Îmi* voi aduce aminte de legământul dintre *Mine* și voi ...” (Geneza 9: 15).

„Apoi Dumnezeu a zis: Să facem om după chipul *Nostru*, după asemănarea *Noastră*” (Geneza 1: 26).

Aceste unități au și ele o natură ceremonială specifică, în acord cu cea a elementelor la care acestea se raportează sau fac referință.

În concluzie, putem afirma că abordarea unităților individualizatoare printr-o tipologie triadică (mai precis ca unități *ocasionale, specializate sau de notorietate*) este foarte binevenită într-o cercetare de ordin contextual a acestor elemente. Unitățile individualizatoare biblice sunt diferite în diferite variante de limbă ale Bibliei. Cele mai interesante sunt cele din textele biblice în limba română, în care găsim unități individualizatoare propriu-zise și unități caracterizatoare, scrise cu majuscule (nume comune, adjective și pronume determinative). Aceasta ne și permite să conchidem că frontiera dintre unitățile individualizatoare și cele caracterizatoare încă nu a fost trasată pe deplin, ceea ce deschide noi perspective de cercetare a elementelor date.

Referințe bibliografice

GALPERIN, L. *Stylistics*. Moscow: Nauka, 1971 [=Galperin, 1971].

HEBERT, L. *Fondements théoriques de la sémantique du nom propre* // LENARD, M., NARDOUT-LAFARGE, E. *Le texte et le nom*. Montréal: XYZ, 1996. P. 41-53 [=Hébert, 1996].

LYONS, J. *Éléments de sémantique*. Paris: Larousse, 1978 [=Lyons, 1978].

RASTIER, Fr. *Sémantique interprétative*. Paris: Presses universitaires de France, 1987 [=Rastier, 1987].

RASTIER, Fr. *Sens et textualité*. Paris: Hachette, 1989 [=Rastier, 1989].

ULLMAN, S. *The Principles of Semantics*. Glasgow: Flank, 1959 [=Ullman, 1959].

WITHYCOMBE, E. G. *The Oxford Dictionary of English Christian Names*. 3^d ed. New York: Clarendon, 1977 [=Withycombe, 1977].

БУЛАХОВСКИЙ, Л. *Введение в языкознание*. Москва: Учпедгиз, 1954 [=Булаховский, 1954].

УФИМЦЕВА, И. *Лексическая номинация. Первичная нейтральная // Языковая номинация*. Москва: Наука, 1977. С. 1-67 [=Уфимцева, 1977].

Texte de referință

ECHENOZ, J. *Chéroké*. Paris: Editions de Minuit, 1983 [=Echenoz, 1983].

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Floch, 2001 [=Biblia Hebraica..., 2001].

SECOND, L. *La Sainte Bible*. London: Trinitarian Bible Society, 1989 [=Second, 1989].

Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament cu trimiteri. Minsk: PICORP, 1995 [=Biblia sau Sfânta..., 1995].